

نقد رتوریک سخنرانی‌های گروه بی‌تی‌اس در سازمان ملل از منظر نقد ایدئولوژیک

مصطفی ملکی^۱، نسرين بیرانوند (نویسنده مسئول)^۲، و حبیب‌الله علیزاده^۳

۱. عضو هیئت علمی دانشکده فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. ایمیل:

mmostafa@pnu.ir

۲. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی سیاسی، گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی (ره)، تهران، ایران ایمیل:

Nasrinbeiranvand18@gmail.com

۳. کارشناسی ارشد ارتباطات اجتماعی (گرایش روزنامه نگاری)، واحد پیام نور اصفهان، ایران. ایمیل:

Habibalizadeh993@gmail.com

مقدمه و مسئله‌شناسی:

در دهه‌های اخیر، موسیقی پاپ کره‌ای (کی‌پاپ) فراتر از یک صنعت سرگرمی، به ابزاری کارآمد برای اعمال قدرت نرم و دیپلماسی فرهنگی تبدیل شده است. گروه بی‌تی‌اس (BTS) به عنوان یکی از شاخص‌ترین گروه‌های این ژانر، نقشی کلیدی در ترویج ارزش‌ها، هویت فرهنگی و ایدئولوژی دولت کره جنوبی ایفا می‌کند. شهرت جهانی این گروه، فراتر از فعالیت‌های هنری، به دلیل پیام‌های اجتماعی و انسانی و حضور در عرصه‌های بین‌المللی مانند سازمان ملل متحد، به موضوعی مهم در مطالعات فرهنگی و سیاسی بدل شده است. حضور و سخنرانی اعضای بی‌تی‌اس در مجمع عمومی سازمان ملل در سال‌های ۲۰۱۸ و ۲۰۲۱، این پرسش را ایجاد کرده است که آیا این اقدامات صرفاً اهدافی فرهنگی و بشردوستانه را دنبال می‌کنند یا در پس آن، ایدئولوژی‌ها و کارکردهای پنهان سیاسی و فرهنگی وجود دارد. پژوهش‌های پیشین عمدتاً بر ابعاد محبوبیت موسیقی، اقتصاد صنعت سرگرمی و تعامل با هواداران (فن‌دام) متمرکز بوده‌اند و کمتر به تحلیل انتقادی این سخنرانی‌ها به عنوان ابزاری برای قدرت نرم و دیپلماسی فرهنگی وجود دارد. این پژوهش با هدف پر کردن این خلأ، تلاش می‌کند تا ایدئولوژی‌های پنهان و کارکردهای فرهنگی-سیاسی سخنرانی‌های بی‌تی‌اس در سازمان ملل را آشکار سازد. سوالات اصلی تحقیق عبارتند از: این سخنرانی‌ها چه ایدئولوژی‌ها، ارزش‌ها و پیام‌های اجتماعی-فرهنگی را بازنمایی می‌کنند؟ چه ارتباطی میان این پیام‌ها و سیاست‌های قدرت نرم دولت کره جنوبی وجود دارد؟ چگونه از ابزارهای رتوریک برای متقاعدسازی مخاطبان جهانی استفاده شده است؟ و این رویکرد ایدئولوژی به نفع چه گروه‌ها یا جریان‌هایی عمل می‌کند؟

چارچوب مفهومی و روش‌شناسی:

پژوهش حاضر با تکیه بر رویکرد «نقد رتوریک ایدئولوژیک» انجام شده است. این رویکرد، که ریشه در مطالعات فرهنگی و علوم ارتباطات دارد، فرض را بر این می‌گذارد که هر اثر ارتباطی (آرتیفکت) حامل ایدئولوژی‌ها و باورهای ارزشی خاصی است که ممکن است به صورت آشکار یا پنهان در متن وجود داشته باشند. هدف اصلی این روش، کشف و مشخص‌سازی ایدئولوژی نهفته در متن و بررسی چگونگی بازنمایی روابط قدرت و هژمونی فرهنگی است. در این چارچوب، ایدئولوژی به عنوان «نظامی از ایده‌ها، باورها و ارزش‌ها» تعریف می‌شود که می‌تواند محرک کنش‌های فردی و جمعی بوده و به مشروعیت‌بخشیدن یا تغییر وضعیت موجود کمک کند.

داده‌های این تحقیق، متون کامل دو سخنرانی گروه بی‌تی‌اس (با رهبری آر.ام) در هفتاد و پنجمین (۲۰۱۸) و هفتاد و ششمین (۲۰۲۱) مجمع عمومی سازمان ملل است. فرآیند تحلیل در سه مرحله اصلی انجام شده است:

- شناسایی عناصر آشکار آرتیفکت: در این مرحله، جملات، کلیدواژه‌ها، استعاره‌ها و مفاهیم برجسته‌ای که به طور مستقیم در سخنرانی‌ها به کار رفته‌اند، استخراج شده‌اند. این عناصر شامل مفاهیمی مانند «خودت را دوست بدار»، «به صدای خودت گوش بده»، «نسل خوش‌آمدگو» و استعاره‌هایی چون «تاریک‌ترین شب» و «ستاره‌ها» هستند.

- کشف عناصر پنهان و دلالت‌ها: در این گام، منتقد به دنبال معانی ضمنی و مفاهیم پنهان در پشت عناصر آشکار رفته است. این کار با بررسی شبکه دل‌ها و مدلول‌ها انجام شده تا ایدئولوژی نهفته در ظاهر طبیعی سخنرانی‌ها آشکار شود. برای مثال، عبارت «ما بی‌تی‌اس نمایندگان فرهنگی کره جنوبی هستیم» بر نقش دیپلماتیک و هویتی آن‌ها دلالت دارد.

- معرفی ایدئولوژی‌های اصلی: در مرحله نهایی، ایدئولوژی‌های استخراج شده از دو سخنرانی، طبقه‌بندی، تحلیل و با یکدیگر مقایسه شده‌اند تا ساختار کلی گفتمان قدرت نرم کره جنوبی تبیین شود.

یافته‌های تحقیق:

تحلیل سخنرانی‌ها نشان داد که هر یک از آنها دارای ساختار ایدئولوژیک متمایز اما در عین حال مکملی هستند.

❖ سخنرانی ۲۰۱۸: ایدئولوژی خوددوستی و مقاومت فردی

این سخنرانی حول محور مفهوم «خودت را دوست بدار، خودت را بگو» شکل گرفته است. بی‌تی‌اس با استفاده از روایت‌های شخصی از احساس تنهایی، افسردگی و سرخوردگی ناشی از لغو تورهای جهانی در دوران همه‌گیری، تلاش می‌کند با مخاطب همذات‌پنداری ایجاد کند. ایدئولوژی نهفته در این بخش، ترویج نوعی فردگرایی مثبت است که در آن فرد مسئول کشف، پذیرش و پرورش خویشتن خویش است و از این طریق می‌تواند بر جامعه جهانی تأثیر بگذارد. استراتژی رتوریکی اصلی، استفاده از روایت شخصی برای ایجاد اعتماد و

همدلی است. پیام محوری این سخنرانی، تبدیل «دوست داشتن خود» به گامی برای ساختن دنیایی بهتر است. این رویکرد، تصویری از کره جنوبی به عنوان کشوری نوآور، انسان‌گرا و فرهنگ‌ساز ارائه می‌دهد.

❖ سخنرانی ۲۰۲۱: ایدئولوژی امید جمعی و مسئولیت جهانی

در این سخنرانی، گفتمان از فردیت فراتر رفته و بر «همبستگی» و «مسئولیت‌پذیری جمعی» تأکید می‌کند. بی‌تی‌اس با بازتعریف نسل جوان، آنان را نه «نسل گمشده»، بلکه «نسل خوش‌آمدگو» معرفی می‌کند که توانایی پذیرش چالش‌ها و ساختن آینده را دارد. استراتژی رتوریک این بخش، استفاده از تصاویر ملموس (لغو مراسم‌ها) و پیام‌های انگیزشی (پیدا کردن راه حل جدید) است. ایدئولوژی پنهان، تبدیل بحران‌های جهانی (همه‌گیری، تغییرات اقلیمی) به فرصتی برای رشد، یادگیری و کشف ارزش‌های انسانی است. بی‌تی‌اس در این سخنرانی، به عنوان «سخنگوی فرهنگی کره جنوبی» عمل کرده و با طرح دغدغه‌های جهانی (مانند محیط‌زیست)، چهره‌ای مسئولیت‌پذیر و اخلاقی از فرهنگ کره ارائه می‌دهد.

تحلیل تقابل‌های گفتمانی در هر دو سخنرانی نشان می‌دهد که ساختار رتوریک بر پایه تضادهایی مانند «ناامیدی در مقابل امید»، «فردگرایی در مقابل جمع‌گرایی»، «محدودیت در مقابل آزادی» و «بحران در مقابل فرصت» بنا شده است. این تضادها، مخاطب را به سمت نگاهی مثبت و مقاومتی سوق می‌دهند. در مجموع، هر دو سخنرانی در خدمت یک ایدئولوژی کلی هستند: تقویت روحیه جهانی برای مقاومت در برابر بحران‌ها و نشان دادن قدرت نرم فرهنگ کره جنوبی است.

نتیجه‌گیری و بحث:

این پژوهش نشان داد که سخنرانی‌های بی‌تی‌اس در سازمان ملل، فراتر از بیانیه‌های هنری یا تبلیغاتی، ابزارهای مؤثری برای اعمال قدرت نرم و دیپلماسی فرهنگی کره جنوبی محسوب می‌شوند. پیام‌هایی مانند عشق به خود، امید، همبستگی و مسئولیت‌پذیری، ضمن اینکه ارزش‌های مشترک انسانی را تقویت می‌کنند، به طور همزمان هویت فرهنگی کره جنوبی را در سطح بین‌المللی تثبیت نموده و نفوذ آن را از طریق ایجاد ارتباط احساسی با مخاطبان جهانی (به ویژه جوانان) گسترش می‌دهند. به عبارت دیگر، زبان موسیقی و فرهنگ پاپ به زبانی برای سیاست فرهنگی و دیپلماسی عمومی تبدیل شده است. با این حال، پژوهش به این نکته نیز اشاره دارد که ظهور بی‌تی‌اس به عنوان یک نماد بین‌المللی، صرفاً نتیجه توانمندی‌های هنری آن‌ها نبوده، بلکه حاصل حمایت و برنامه‌ریزی یک شبکه رسانه‌ای-تبلیغاتی جهانی است. به بیان علمی‌تر، میان مطرح شدن بین‌المللی این گروه و

ماموریت‌های سیاسی محوله، نوعی هم‌کنش (دیالکتیک) وجود دارد و به نظر می‌رسد بی‌تی‌اس به ابزاری برای پیشبرد اهداف فرافرهنگی الیت‌های حاکم بر شبکه‌های رسانه‌ای جهانی تبدیل شده است.

پیشنهادهای و محدودیت‌ها:

مهم‌ترین محدودیت این پژوهش، تمرکز بر تنها دو سخنرانی رسمی است که ممکن است تمام ابعاد گفتمان فرهنگی بی‌تی‌اس را پوشش ندهد. به پژوهشگران آینده پیشنهاد می‌شود که تحلیل‌های تطبیقی میان سخنرانی‌های بی‌تی‌اس و سایر هنرمندان جهانی انجام دهند و یا با بررسی موزیک‌ویدئوها و کمپین‌های اجتماعی آن‌ها، تصویر کامل‌تری از گفتمان قدرت نرم کره جنوبی ارائه دهند. همچنین استفاده از چارچوب‌های تحلیلی مکمل مانند تحلیل گفتمان انتقادی (CDA) و نشانه‌شناسی فرهنگی، می‌تواند به آشکارسازی ابعاد پنهان‌تری از این پدیده پیچیده فرهنگی-سیاسی، حقوقی، ایدئولوژیک کمک کند.

کلمات کلیدی

کی‌پاپ، گروه بی‌تی‌اس، نقد رتوریک، ایدئولوژی